

REGIONAL ECONOMY

Павлик Володимир Петрович

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу економіки і політики аграрних перетворень ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

МЕХАНІЗМ ОЦІНЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

***Анотація.** На основі ідентифікації процесу господарювання конкретної громади, здійснено типологію, розподіл громад на мікро, малі, середні, великі територіальні утворення. Запропоновано системний підхід для оцінювання господарювання сільських громад. Використано статистичні методи оцінювання.*

***Ключові слова:** громада, укрупнення, оцінювання.*

Результатом реформи із децентралізації адміністративно-територіального устрою в нашій країні стало створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) на засадах самоврядування, цілеспрямованого використання державних коштів на підтримання укрупнених адміністративно-територіальних утворень - громад замість роздіблених до недавня сільських поселень, сільських та міських рад.

З огляду на це вчені [2, 5] для оцінювання ОТГ використовують інтегрований показник на основі обчислення середнього арифметичного значення декількох показників, проте ними не здійснюється прогнозування процесу господарювання, оскільки виділити у цілому процесі окремі значення відповідного показника, дослідження його динаміки існуючими методами ускладнює розрахункові операції і стає практично неможливим.

Це вказує на необхідність системного підходу у відображенні значень показників, що характеризують цілісність процесу господарювання ОТГ, розгляду їх у певній системі рівнянь, розв'язання якої дасть змогу знайти взаємозв'язок, узгодженість між ними, розкрити механізм оцінювання

інклюзивного розвитку сільських громад - певний порядок, послідовність прийняття управлінських рішень керівниками, спеціалістами, розпорядниками бюджетних коштів громад, який на нашу думку полягає у наступному.

Необхідно провести ідентифікацію конкретної сільської громади, процес відображення її господарювання за допомогою характерних показників економічного, соціального, політичного розвитку, які складають певну систему рівнянь, розв'язання якої дає змогу встановити тотожність, відповідність розрахункових даних - фактичним, обґрунтувати таким чином взаємозв'язок та узгодженість між показниками.

Обґрунтувати типологію, виділення одного типу громади, з характерними ознаками та перехід від нього до інших типів із їх відмінностями, для економічних розрахунків прийнято дані про кількість об'єднаних сільських рад і величина доходу. Таким чином здійснюється розподіл громад за розміром на мікро, малі, середні та великі.

На основі даних про наявну кількість об'єднаних рад у громадах в межах області, країни робиться висновок щодо віднесення відповідної громади до мікро, малої, середньої, великої категорії територіальних утворень та здійснюється підрахунок кількості для кожної з них.

Використовуючи методи статистичного аналізу, зокрема визначення середньої величини показника, що характеризує територіальне утворення, у даному випадку доходу, дисперсії, середньо квадратичного відхилення, коефіцієнта варіації зазначеного показника зробити висновок про його однорідність розподілу або про наявність нерівності, коливання навколо середньої величини. Якщо коефіцієнт варіації показника має порівняно з одиницею мінімальне значення, то це вказує на однорідність розподілу та відсутність нерівності.

Встановлено, що у протилежність до коефіцієнта варіації показника індекс інклюзивного розвитку громад за цим показником в процесі їх укрупнення зростає.

Отже, мета оцінювання інклюзивного розвитку сільських громад полягає у виявленні існуючого стану, для встановленого кількісного їх розподілу в межах області, що характеризує мікро, малі, середні та великі територіальні утворення визначення відповідного коефіцієнта варіації показника, його індексу інклюзивного розвитку та порівняння з можливим станом в процесі укрупнення. На основі порівняння показників господарювання сільських громад, що характеризують існуючий стан і можливий, може бути визначений економічний ефект від інклюзивного їх розвитку, процесу укрупнення.

Для прогнозування інклюзивного розвитку сільських громад необхідно провести їх інтерпретацію, аналіз господарювання у ринкових умовах, зокрема встановлення закономірностей у зміні показників залежно від товарності продукції, її реалізації.

Наукова новизна дослідження полягає у запропонованому системному підході, який за допомогою наведеної системи рівнянь, що математично відображає процес господарювання сільських громад дає змогу обґрунтувати їх інклюзивний розвиток, укрупнення на основі ідентифікації, інтерпретації, типології та встановлених закономірностей між показниками господарської діяльності.

Практичну значущість дослідження розкриває механізм оцінювання інклюзивного розвитку сільських громад, в основі якого є перехід від конкретної сільської громади з характерними ознаками до загального розподілу громад на мікро, малі, середні та великі територіальні утворення, що дає змогу узагальнювати, систематизувати економічну інформацію, використовувати статистичні методи оцінювання, приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Відзначаючи актуальність досліджень з визначення ефективності господарювання територіальних громад (ТГ) С. Зелінський зазначає: що " у ТГ немає необхідного технологічного ІТ (інформаційно технологічного) - інструментарію, який би забезпечував відповідний рівень контролю і аналітики для подальшого розвитку громад і прийняття відповідних рішень на рівні держави." [2].

М.В. Місюк, Б.Б. Бец вказують, що: " на сьогодні не існує єдиного методичного підходу щодо оцінки розвитку сільських територій та використання ресурсів. Потребує подальших досліджень розробка інструментарію розвитку ОТГ та, зокрема, оцінювання ефективності її ресурсного потенціалу." [5].

Скориставшись науковими положеннями викладеними у монографії О.М. Бородіної відносно оцінювання інклюзивного розвитку сільського господарства у трьох вимірах економічному, соціальному та політичному [3], виділемо такі складові частини господарювання ОТГ: економічна - внесений капітал K соціальна – витрати на оплату праці $Опр$ політична витрати на бюджетні програми $Вбп$. Система рівнянь, що математично відображає процес господарювання ОТГ в умовах ринку матиме вигляд, формула (1):

$$\begin{cases} (Q_v \times N_v / N_c \times K) - (Y \times N_v / N_c \times K) - 1 = Вбп; Опр; K; Всз; Д; Вб; П; \\ (Q_v \times N_v / N_c \times Опр) - (Y \times N_v / N_c \times Опр) - 1 = Вбп; Опр; K; Всз; Д; Вб; П; (1) \\ (Q_v \times N_v / N_c \times Вбп) - (Y \times N_v / N_c \times Вбп) - 1 = Вбп; Опр; K; Всз; Д; Вб; П; \end{cases}$$

де K – внесений капітал; $Опр$ – витрати на оплату праці; $Вбп$ – витрати на бюджетні програми; $Всз$ – відрахування на соціальний захист; $Д$ – доход; $Вб$ – видатки із бюджету; $П$ – профіцит або дефіцит; Q_v – обсяг виробництва продукції; N_v – кількість виробників продукції; N_c – кількість споживачів продукції.

Наведена система рівнянь дає змогу запропонувати системний підхід на основі ідентифікації та інтерпретації процесів господарювання ОТГ. Для цього використано фінансову звітність Старовірівської сільської об'єднаної територіальної громади [4]. Старовірівська ОТГ. Кількість рад, що об'єдналися: 3 Площа територіальної громади: 365.45 км². Чисельність населення громади: 5764 Сільське населення: 5764 [1].

Проведено ідентифікацію процесу господарювання Старовірівської сільської об'єднаної територіальної громади, що дало змогу встановити відхилення фактичних даних від розрахункових, табл. 1. За даними таблиці обґрунтовано типологію, визначення характеристик мікро, малих, середніх,

великих адміністративно-територіальних утворень табл. 2. Результати інтерпретації ОТГ наведено у табл. 3. Здійснено оцінювання ОТГ у табл. 4 – 7.

Таблиця 1

Ідентифікація процесів господарювання ОТГ

Показник, од. виміру	Значення показника для мікро ОТГ	
	Фактичні	Розрахункові
Qв, %	-	125
Qр, %	-	83,33
Y, %	-	75
Nв	-	15
Nс	-	9
Qр/Qв, %	-	66,66
З, км ²	365,45	365,45
Н, кількість населення	5764	5764
М, кількість об'єднаних рад	3	3
К, млн. грн	17,483178	21,85375
Опр, млн. грн	7,887264	10
Вбп, млн. грн	34,742122	43,375
Всз, млн.грн	2,115559	2,115559
Д, млн.грн	43,595590	43,596 (54,4945)
Вб, млн. грн	44,369082	44,369
П, млн. грн	-0,773492	-0,7735 (10,12541)
Р, %	-1,7	-1,7 (22,8)

Джерело: Власні дослідження на основі використання [4].

Позначення: Qв – обсяг виробництва продукції, % Qр – обсяг реалізації продукції, %; Y – обсяг нереалізованої продукції, %; Nв – кількість виробників; Nс – кількість споживачів; Qр/Qв – товарність продукції, співвідношення обсягів реалізації й виробництва продукції, %; К – внесений капітал, млн. грн; Опр – витрати на оплату праці, млн. грн; Вбп – витрати на бюджетні програми, млн. грн; Всз – відрахування на соціальний захист, млн. грн; Р – рівень рентабельності господарювання, %. У дужках зазначено можливий стан господарювання за рахунок збільшення доходів від більшої товарності реалізованої продукції.

Таблиця 2

Типові характеристики ОТГ

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від типу ОТГ			
	Мікро	Малі	Середні	Великі
Qв, %	125	150	175	200
Qр, %	83,33	100	116,66	133,33
У, %	75	90	105	120
Nв	15	15	15	15
Nс	9	9	9	9
Qр/Qв, %	66,66	66,66	66,66	66,66
З, км2	365,45	438,54	650	700
Н, кількість населення	5764	6916,8	8500	10000
М, кількість об'єднаних рад	3	4	6	8
К, млн. грн	21,85375	26,22	30,59525	34,966
Опр, млн. грн	10	12	14	16
Вбп, млн. грн	43,375	52,05	60,725	69,4
Всз, млн.грн	2,115559	2,538671	2,961783	3,4
Д, млн.грн	54,4945	65,3934	76,2923	87,2
Вб, млн. грн	44,369	50	58	62,81
П, млн. грн	10,12541	15,4	18,29	24,39
Р, %	22,8	30,1	32	38,83

Джерело: Власні дослідження

Таблиця 3

Інтерпретація господарювання мікро ОТГ

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від товарності продукції				
	1	2	3	4	5
Qр/Qв, %	33,33	46,66	58,66	70,66	100
Qв, %	125	125	125	125	125
Qр, %	41,66	58,33	73,33	88,33	125
У, %	100	90	81	72	50
Nв	15	15	15	15	15
Nс	9	9	9	9	9
З, км2	365,53	365,45	365,45	365,45	365,45
Н, кількість населення	5764	5764	5764	5764	5764
М, кількість об'єднаних рад	3	3	3	3	3

Продовження таблиці 3

К, млн. грн	14,5692	21,85375	31,0808986	32,376	35,9751
Опр, млн. грн	7	11	14,22	14,815	16,46
Вбп, млн. грн	32	43,375	61,69	64,3	71,44
Всз, млн.грн	1	1,4	2,485	2,7	3
Д, млн.грн	25,7	36	45,24	54,4945	77
Вб, млн. грн	24	32	36,8	40	53
П, млн. грн	1,7	4	8,44	14,5	24
Р, %	7	12,5	23	25,6	45

Джерело: Власні дослідження.

Таблиця 4

Результати економічних розрахунків оцінювання інклюзивного розвитку мікро ОТГ

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від стану розвитку	
	Існуючий стан	Інклюзивний розвиток
Кількість ОТГ	27	9
Частка ОТГ у загальній кількості	75	25
К, млн. грн	590,0513	196,6838
Опр, млн. грн	270	90
Вбп, млн. грн	1171,125	390,375
Всз, млн.грн	57,12009	19,04003
Д, млн.грн	1471,352	490,4505
Вб, млн. грн	1197,963	399,321
П, млн. грн	273,3861	91,12869

Джерело: Власні дослідження на основі використання [6].

Таблиця 5

Результати економічних розрахунків оцінювання інклюзивного розвитку малих ОТГ

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від стану розвитку	
	Існуючий стан	Інклюзивний розвиток
Кількість ОТГ	7	13
Частка ОТГ у загальній кількості	19	35
К, млн. грн	183,54	340,86

Продовження таблиці 5

Опр, млн. грн	84	156
Вбп, млн. грн	364,35	676,65
Всз, млн.грн	17,7707	33,00272
Д, млн.грн	457,7538	850,1142
Вб, млн. грн	350	650
П, млн. грн	107,8	200,2

Джерело: Власні дослідження на основі використання [6].

Таблиця 6

**Результати економічних розрахунків оцінювання інклюзивного
розвитку середніх ОТГ**

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від стану розвитку	
	Існуючий стан	Інклюзивний розвиток
Кількість ОТГ	1	7
Частка ОТГ у загальній кількості	3	20
К, млн. грн	30,59525	214,1668
Опр, млн. грн	14	98
Вбп, млн. грн	60,725	425,075
Всз, млн.грн	2,961783	20,73248
Д, млн.грн	76,2923	534,0461
Вб, млн. грн	58	406
П, млн. грн	18,29	128,03

Джерело: Власні дослідження на основі використання [6].

Таблиця 7

**Результати економічних розрахунків оцінювання інклюзивного
розвитку великих ОТГ**

Показник, од. виміру	Значення показника залежно від стану розвитку	
	Існуючий стан	Інклюзивний розвиток
Кількість ОТГ	1	7
Частка ОТГ у загальній кількості	3	20
К, млн. грн	34,966	244,762
Опр, млн. грн	16	112
Вбп, млн. грн	69,4	625,8

Продовження таблиці 7

Всз, млн.грн	3,4	23,8
Д, млн.грн	87,2	610,4
Вб, млн. грн	62,81	439,67
П, млн. грн	24,39	170,73

Джерело: Власні дослідження на основі використання [6].

Економічний ефект від здійснення інклюзивного розвитку ОТГ у Вінницькій області становить $E = (91,12869 + 200,2 + 128,03 + 170,73) - (273,3861 + 107,8 + 18,29 + 24,39) = 590,0887 - 423,8661 = 166,2226$ млн. грн

За даними табл. 8 встановлено, що найнижчий індекс інклюзивного розвитку мають об'єднані територіальні громади з неоднорідним, нерівномірним розподілом показників господарювання і найвищий навпаки з однорідним, в процесі їх укрупнення.

Таблиця 8

Використання статистичних методів оцінювання ОТГ

Показник, млн. грн		Існ. стан	Процес укрупнення					
Мікро	43,59-54,49	27	9	33	1	1	1	0
Малі	54,49-65,39	7	13	1	33	1	1	0
Середні	65,39-76,29	1	7	1	1	33	1	1
Великі	76,29-87,2	1	7	1	1	1	33	35
Усього		36	36	36	36	36	36	36
Коеф. варіації		0,139	0,18	0,13	0,07	0,06	0,08	0,02
Індекс інкл. розв.		7,2	5,5	7,7	13,7	15,9	12,2	45,4

Джерело: Власні дослідження на основі використання [4, 6].

Викладено теоретико-методологічні положення оцінювання інклюзивного розвитку ОТГ на основі системного підходу, визначення системо-утворюючих, взаємозв'язаних показників їх господарювання, що дозволяє по-новому підійти до розв'язання проблеми ефективного використання ресурсів на певній території.

За допомогою запропонованої системи рівнянь, які дають змогу провести ідентифікацію та інтерпретацію господарської діяльності ОТГ, встановити

закономірності у зміні відповідних показників, здійснювати інклюзивний розвиток ОТГ у напрямі їх укрупнення, що забезпечить цілеспрямоване, ефективне використання ресурсів як у них самих, так і на рівні держави.

У перспективі проведення дослідження можливо використати в прогнозуванні господарювання ОТГ, у визначенні цілей та засобів їх досягнення, науково обгрунтованому використанні виробничо-фінансових ресурсів.

Список джерел:

1. Загальні відомості про Старовірівську сільську об'єднану територіальну громаду <https://decentralization.gov.ua/gromada/835>
2. Зелінський С. Управління територіальними громадами по-ногвому. <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2020/september/issue-9/article-110834.html>
3. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф..., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. Ресурс. – К., 2020. – 257 с.; табл., рис. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/mg/330.pdf>
4. Консолідована фінансова звітність Старовірівської сільської об'єднаної територіальної громади за 2019 рік. <https://starovirivska-gromada.gov.ua/finansova-zvitnist-starovirivskoi-otg-11-27-29-06-03-2020/>
5. Місюк М.В., Бец Б.Б. Методичний підхід до оцінки ефективності використання ресурсів об'єднаних територіальних громад. Інноваційна економіка. Вип. 3-4. 2019. С. 100 – 107.
6. Об'єднані територіальні громади. Перелік ОТГ, утворених у 2015-2020 роках, станом на 18.02.2020 р. <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi>